

УДК 796.011.3:[005.418:355.01-029:9]37.015.31:172.5
doi: 10.15330/fcult.43.66-70

Іванна Боднар,
Степан Леус

ВПРОВАДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ У ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Анотація. Метою дослідження було дослідити вплив авторської програми фізичного виховання на формування патріотичних почуттів у школярів через військово-історичну реконструкцію. Провели педагогічний експеримент. Впродовж чотирьох місяців учні займалися за авторською програмою фізичного виховання, яка передбачала поєднання засобів фізичної культури, історії та захисту України. Усі вправи та завдання були оформлені з історичним підтекстом та присвячені підготовці молоді до оборони держави. На початку і наприкінці проводили педагогічні спостереження для оцінювання патріотизму. *Результати.* Проведений нами експеримент продемонстрував значно вищу ефективність авторської програми фізичного виховання порівняно з традиційною. *Висновки.* Програма фізичного виховання із застосуванням елементів військово-історичної реконструкції ефективно сприяє формуванню патріотичних почуттів у школярів.

Ключові слова: школярі, фізична культура, авторська програма, історія України, захист України

The use of innovative approaches, such as military-historical reconstruction, in physical education creates unique opportunities for the comprehensive development of the younger generation, the formation of patriotism and national identity. The purpose of the study was to investigate the influence of the author's physical education program on the formation of patriotic feelings in schoolchildren through military-historical reconstruction. The pedagogical experiment was conducted on the basis of Lyceum No. 80 and Secondary School No. 27 in Lviv. For four months (from February to May 2024), students studied according to the author's physical education program. The physical education program developed by us involved a combination of physical culture, history and defense of Ukraine. All exercises and tasks were designed with a historical subtext and were dedicated to preparing young people for the defense of the state. At the beginning and at the end, pedagogical observations were conducted to assess patriotism. Results. The experiment we conducted demonstrated significantly higher effectiveness of the author's physical education program compared to the traditional one. In the experimental group, a significant improvement in all components of patriotism was recorded - intellectual, motivational, activity, moral-ethical and social, while in the control group the changes were insignificant or statistically insignificant. It is especially worth noting the increase in the sum of the scores in the EG, which indicates a complex positive impact of the use of military-historical reconstruction tools on the formation of patriotic qualities of schoolchildren. Conclusions. The physical education program with the use of elements of military-historical reconstruction effectively contributes to the formation of patriotic feelings in schoolchildren. All components of patriotism significantly improved in EG schoolchildren: intellectual, motivational, activity, moral-ethical and social. After its completion, EG students significantly outperformed CG students in all components and the overall level of patriotism formation. This indicates the higher effectiveness of the physical education program, logically connected with the history of Ukraine, than the traditional one, and confirms the importance of its implementation in the educational process.

Keywords: schoolchildren, physical culture, author's program, history of Ukraine, defense of Ukraine

Вступ. В умовах сучасних викликів, пов'язаних із війною та зростанням соціальної напруги, питання формування патріотичних цінностей серед молоді набуває особливої актуальності. Для України, яка бореться за свою незалежність і територіальну цілісність, виховання свідомих і відданих громадян є важливим завданням системи освіти.

Аналіз наукових публікацій [1, 2, 3, 4, 5] підкреслює важливість використання фізичного виховання як інструмента для національно-патріотичного виховання та підтверджує важливість інтеграції фізичного та військово-патріотичного виховання в освітньому процесі для формування у школярів національної свідомості та готовності до захисту Батьківщини.

Відтак застосування інноваційних підходів, таких як військово-історична реконструкція, у фізичному вихованні створює унікальні можливості для всебічного розвитку молодого покоління, формування патріотизму та національної ідентичності. Наукові дослідження в цьому напрямку сприятимуть розробці ефективних методик, які відповідають сучасним потребам суспільства та забезпечують гармонійне поєднання освітніх і виховних цілей. Проте ґрунтовних наукових досліджень у цьому напрямі не проводилося.

Тому **метою** дослідження було дослідити вплив авторської програми фізичного виховання на формування патріотичних почуттів у школярів через військово-історичну реконструкцію.

Методи: педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

Педагогічний експеримент провели на базі Ліцею № 80 та СЗШ № 27 м. Львова. Впродовж чотирьох місяців (у період з лютого по травень 2024-го року) учні займалися за авторською програмою фізичного виховання. Програма фізичного виховання, розроблена нами, передбачала поєднання засобів фізичної культури, історії та захисту України. Усі вправи та завдання були оформлені з історичним підтекстом та присвячені підготовці молоді до оборони держави. Заняття за авторською програмою проводилися два рази на тиждень на уроках Фізичної культури.

На початку і наприкінці проводили педагогічні спостереження для оцінювання патріотизму. Критеріями оцінювання патріотизму для учнів були такі:

1. *Інтелектуальний критерій*: знання історії, культури, традицій та символів України (відповіді на питання військової історії України, активність на уроках історії чи «Захисту України», участь у дискусіях, знання державних символів), усвідомлення значення національних цінностей, розуміння ролі громадянина у розбудові держави.

2. *Емоційно-мотиваційний критерій*: повага до національних героїв та історичних подій (відповіді на питання), готовність допомагати захищати державу (морально або практично), прояв гордості за Україну (висловлювання, дії).

3. *Діяльнісний критерій*: участь у заходах, присвячених національним святам чи військово-патріотичній роботі (заходи в яких брали участь), активність у волонтерських чи громадських проектах, дотримання відповідального громадянського обов'язку.

4. *Морально-етичний критерій*: повага до інших націй та культур (переселенців), активність у допомозі ветеранам, відстоювання ідей добра, справедливості та свободи, особиста відповідальність за свої дії як громадянина України.

5. *Соціальний критерій*: вміння співпрацювати в команді для досягнення суспільно корисних цілей (бути учасником спортивних команд на змаганнях, бути капітанами, організувати виступи, патріотичні вистави, брати участь у патріотичних заходах, співати українські пісні), підтримка та захист інтересів школи, класу.

Спостереження (протягом 30 днів на початку і вкінці експерименту) проводили під час уроків, заходів чи повсякденного спілкування. Звертали увагу на прояви ініціативи, взаємодію з однокласниками, готовність брати участь у спільній діяльності.

Оцінювання проводили вчитель фізичної культури, Захисту України, історії, класний керівник і актив (учні) класу (за 5 бальною шкалою, де 5 – проявляється часто/ яскраво, 1 – рідко/в'яло). Дані занесли до протоколу.

Учасники. Участь в експерименті взяли учні старших класів. На початку дослідження учнів було поділено на контрольну (КГ) та експериментальну (ЕГ) групи. У кожній групі було по 15 учнів, з них 10 хлопців і 5 дівчат.

Математична статистика. Порівнювали інтегральні показники патріотизму українських школярів (за загальною сумою оцінок) у КГ та ЕГ, а також інтелектуальний, мотиваційний, діяльнісний, морально-етичний та соціальний компоненти окремо.

Таблиця 1

Показники патріотизму школярів в умовах педагогічного експерименту

Показники	Групи	1 тестування, балів	2 тестування, балів	p (1-2 тест)
Інтелектуальний	КГ	2,53±1,19	3,20±1,32	0,1517
	ЕГ	2,67±0,90	4,33±0,72	0,0000
p (КГ-ЕГ)	–	0,7314	0,0069	–
Мотиваційний	КГ	2,00±0,93	1,80±0,68	0,5048
	ЕГ	2,20±0,94	3,80±1,08	0,0002
p (КГ-ЕГ)	–	0,5612	0,0000	–
Діяльнісний	КГ	2,80±1,08	2,53±0,83	0,4560
	ЕГ	1,73±0,80	2,93±1,10	0,0019
p (КГ-ЕГ)	–	0,0047	0,2712	–
Морально-етичний	КГ	2,80±0,77	3,73±1,10	0,0120
	ЕГ	3,20±0,86	4,73±0,46	0,0000
p (КГ-ЕГ)	–	0,1920	0,0030	–
Соціальний	КГ	1,80±0,68	2,00±0,76	0,0514
	ЕГ	1,87±0,83	2,73±1,45	0,0217
p (КГ-ЕГ)	–	0,8117	0,0423	–
Сума оцінок	КГ	11,93±2,76	13,27±3,20	0,231
	ЕГ	11,67±2,69	18,53±2,72	0,000
p (КГ-ЕГ)	–	0,791	0,000	–

Результати. Аналіз даних педагогічного експерименту, представлених у таблиці 1, дозволяє оцінити ефективність авторської програми фізичного виховання з пріоритетним застосуванням засобів військово-історичної реконструкції порівняно з традиційною програмою.

Обговорення. Джерела [3] підкреслюють важливість інтеграції фізичної культури та патріотичного виховання через фізичну активність, історію, спортивні змагання та інші форми активностей на дозвіллі, що сприяють розвитку патріотизму та національної свідомості учнів. Автори [3] рекомендують використання спортивних змагань і заходів, пов'язаних з військово-історичними подіями, а також організацію інших позакласних заходів, таких як патріотичні турніри та конкурси, що сприяють зміцненню національної ідентичності. Цей підхід зосереджений на розвитку дисципліни, відповідальності та готовності учнів до національного служіння через фізичну активність.

Поєднання уроків фізичної культури з історією та військовою справою створює можливість для інтегрованого, більш ефективного патріотичного виховання. Воно охоплює більшу кількість учнів і має більший вплив на формування цілісного світогляду школярів. Це дозволяє охопити більшу кількість учнів, створюючи єдину платформу для виховання національної свідомості, не залежно від інтересів чи вибору. Тому автори [1, 2, 3] пропонують інтеграцію фізичного виховання і військово-патріотичного виховання через створення єдиної системи навчання. Це включає не тільки фізичні вправи, але й вивчення військової історії, принципів служби та національних героїв на уроках фізичної культури. Автор [2] рекомендує залучати до навчального процесу елементи військово-патріотичних ігор, а також вправ, що символізують історичні військові події та важливі для нації моменти. Автори [4] вважають важливим поєднання національних цінностей з європейськими стандартами через спортивні активності, де культивується почуття єдності, національної гідності та готовності до служби країні.

Особливою формою формування патріотичних почуттів школярів є створення та популяризація діяльності регіональних Центрів військово-патріотичного виховання дітей та молоді [9]. Ці центри організовують різноманітні заходи, що сприяють формуванню у молоді патріотичних почуттів та національної свідомості. Участь у військово-історичних фестивалях, військово-патріотичних зборах, реконструкціях воєнно-історичних подій та іграх «Джура» є важливими елементами військово-патріотичного та фізичного виховання учнів [8]. Такі заходи сприяють розвитку фізичних та морально-психологічних якостей молоді, формуючи у них патріотичні почуття та національну свідомість. Встановлено [7], що етнопедагогічні засади військово-патріотичного виховання визначають його гуманістичну настанову та особистісну зорієнтованість. Автор обґрунтовує значимість загальної фізичної культури та прикладної фізичної підготовки для збереження здоров'я нації, формування патріотичної свідомості та готовності до захисту Вітчизни.

Аналіз наукових джерел [5, 6, 10] свідчить про те, що одним із ефективних засобів патріотичного фізичного виховання молоді в Україні може бути використання військово-історичної реконструкції. Інтеграція історичних знань та фізичної активності сприяє розвитку національної свідомості, патріотизму та фізичних якостей учнів, що є важливим аспектом сучасної освітньої практики. Згідно з офіційним документом «Про Програму патріотичного виховання учнівської та студентської молоді», військово-історична реконструкція епізоду форсування р.Дніпро військовими частинами 152 стрілецької дивізії у вересні - жовтні 1943 року є одним із заходів, що сприяють патріотичному вихованню молоді [10]. Такі заходи допомагають учням та студентам краще розуміти історичні події та формувати у них патріотичні почуття. Автор [5] наголошує на важливості фізичної активності як частини патріотичного виховання, пропонуючи включення елементів історичних реконструкцій, що імітують військові навчання або важливі історичні моменти. Це допомагає формувати у школярів розуміння значення захисту Батьківщини і готовності до служби. Науковці [6] відзначають, що військово-історична реконструкція як засіб фізичного виховання сприяє розвитку здорового способу життя, моторики, соціальної взаємодії та історичних знань. Особливо підкреслюється роль реконструкцій у розвитку національної свідомості, посиленні національної гордості та громадської активності молоді.

Проведений нами експеримент продемонстрував значно вищу ефективність авторської програми фізичного виховання порівняно з традиційною. В експериментальній групі було зафіксовано суттєве покращення всіх складових патріотизму – інтелектуальної, мотиваційної, діяльнісної, морально-етичної та соціальної, тоді як у контрольній групі зміни були незначними або статистично недостовірними. Особливо варто відзначити зростання суми оцінок у ЕГ, що свідчить про комплексний позитивний вплив застосування засобів військово-історичної реконструкції на формування патріотичних якостей школярів.

Висновки.

Програма фізичного виховання із застосуванням елементів військово-історичної реконструкції ефективно сприяє формуванню патріотичних почуттів у школярів. У школярів ЕГ в ході експерименту достовірно ($p < 0,05-0,001$) покращилися усі складники патріотизму: інтелектуальний, мотиваційний, діяльнісний, морально-етичний та соціальний. Після його завершення учні ЕГ значимо ($p < 0,05-0,001$) переважали учнів КГ за усіма складниками та загальним рівнем сформованості патріотизму. Це свідчить про вищу ефективність програми фізичного виховання, логічно пов'язаної з історією України, від традиційної, і підтверджує важливість її впровадження в навчальний процес.

Список використаних джерел

1. Тимчик М.В., Тимчик А, Антонович Б.Р. Єдність фізичного та військово-патріотичного виховання учнів середньої та старшої школи. Науковий вісник УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 15. 2024;3К(176):486–9. doi:10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).108
2. Ливацький О.В. Фізичне виховання студентів як складова національно-патріотичного виховання. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. 2015;7(296), частина 2:102–7. Доступно з: <http://hdl.handle.net/123456789/232>
3. Микитич В. Досвід патріотичного виховання в сучасній системі освіти України. Гуманітарний вісник Дніпровського державного аграрно-економічного університету. 2022;(1):45–50. Доступно з: <https://journals.uran.ua/hdafk-tm/article/view/297202>
4. Отравенко О.В., Пилипась Д.С. Спортивно-патріотичне виховання молоді в контексті національних та європейських цінностей. Наукова практика: сучасні та класичні методи дослідження.
5. Ливацький О.В. Фізичне виховання студентів як складова національно-патріотичного виховання. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. 2015;7(296), частина 2:102–7. Доступно з: <https://vseosvita.ua/li/embed/0100bc08--5e81.docx.html>
6. Андрес А., Леус В., Максим'як І., Булатов С. Військово-історична реконструкція як засіб патріотичного фізичного виховання. Журнал спортивної педагогіки. 2023;15(1):25–32. Доступно з: <https://sp.c.u/doi.php/jo/ap/vi/1>
7. Проць М.В. Проблема військово-патріотичного виховання молоді засобами фізичної культури на засадах етнопедagogіки. Спортивна педагогіка. 2009;1(2):88–95. Доступно з : <https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-02/09promep.pdf>
8. Харківська ЗОШ № 54. Військово-патріотичне та фізичне виховання в школі [Інтернет]. [цитовано 17 січня 2025]. Доступно з: https://www.school54.e.kh.ua/napryami_robot/viiskovo-patriotichne_ta_fizichne_vihovannya
9. Завдання та напрями національно-патріотичного виховання в школі [Інтернет]. [цитовано 17 січня https://znayshov.com/News/Details/zavdannya_i_napriamy_natsionalno-patriotichnoho_vykhovannya_v_shkoli
10. Верховна Рада України. Про програму патріотичного виховання учнівської та студентської молоді. Право України [Інтернет]. 2013. Доступно з: <https://za.rada.gov.ua/go/v1453729-13>

Referens

1. Tymchuk, M. V., Tymchuk, A., & Antonevych, B. R. (2024). Yednist fizychnoho i viiskovo-patriotichnoho vykhovannya uchniv osnovnoi ta starshoi shkoly [Unity of physical and military-patriotic education of primary and high school students]. Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Serii 15, (3K(176), 486-489. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).108](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).108)
2. Lyvatskyi, O. V. (2015). Fizychnе vykhovannya uchniv yak skladova natsionalno-patriotichnoho vykhovannya [Physical education of students as a component of national-patriotic education]. Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, (7(296). Ch. 2, 102-107. <http://hdl.handle.net/123456789/232>
3. Mykytychuk, V. Dosvid patriotichnoho vykhovannya v suchasni systemi osvity Ukrainy [Experience of patriotic education in the modern education system of Ukraine]. (2022). Humanitarnyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho ahrarno-ekonomichnoho universytetu, (1), 45-50. <https://journals.uran.ua/hdafk-tmfv/article/view/297202>
4. Otavenko, OV., Pelypas, DS. Sportyvno-patriotichne vykhovannya molodi u konteksti natsionalnykh ta yevropeiskykh tsinnosti [Sports and patriotic education of youth in the context of national and European values]. (2021). Scientific practice: modern and classical research methods. – 2023. – S. 297-301.
5. Lyvatskyi, OV. Fizychnе vykhovannya uchniv yak skladova natsionalno-patriotichnoho vykhovannya [Physical education of students as a component of national-patriotic education]. (2015). Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka, 7(296). Ch. 2, 102-107. <https://vseosvita.ua/library/embed/0100bc08-5e81.docx.html>
6. Andres, A., Leus, V., Maksymiak, I., & Bulatov, S. (2023). Viiskovo-istorychna rekonstruktsiia yak zasib patriotichnoho fizychnoho vykhovannya [Military-historical reconstruction as a means of patriotic physical education]. Zhurnal sportyvnoi pedahohiky, 15(1), 25-32. <https://spppc.com.ua/index.php/journal/article/view/1229>
7. Prots, M. V. (2009). Problema viiskovo-patriotichnoho vykhovannya molodi zasobamy fizychnoi kultury na zasadakh etnopedahohiky [The problem of military-patriotic education of youth through physical education based on the principles of ethnopedagogy]. Sportyvna pedahohika, 1(2), 88-95. <https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-02/09promep.pdf>
8. Kharkivska zahalnoosvitnia shkola №54. (n.d.). Viiskovo-patriotichne ta fizychnе vykhovannya v shkoli [Military-patriotic and physical education at school]. Retrieved January 17, 2025, from https://www.school54.edu.kh.ua/napryami_roboti_shkoli/vijskovo-patriotichne_ta_fizichne_vihovannya

9. Znaishov. (n.d.). Zavrannia i napriamy natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v shkoli [Tasks and directions of national-patriotic education at school]. Retrieved January 17, 2025, from https://znaishov.com/News/Details/zavrannia_i_napriamy_natsionalno-patriotychnoho_vykhovannia_v_shkoli
10. Verkhovna Rada Ukrainy. (2013). Pro prohramu patriotychnoho vykhovannia uchnivskoi ta studentskoi molodi [About the program of patriotic education of schoolchildren and students]. Zakon Ukrainy. <https://zakon.rada.gov.ua/go/v1453729-13>

Цитування на цю статтю:

Боднар ІР., Леус СО. Впровадження військово-історичної реконструкції у фізичне виховання як засіб патріотичного виховання учнів. Серія: Фізична культура. 2024 Листопад 11; 43: 66-70

Іванна Романівна Боднар - доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, завідувач кафедри теорії і методики фізичної культури, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, (м. Львів, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-7083-6271>

ivannabodnar@ukr.net

Леус Степан Олександрович – аспірант кафедри теорії і методики фізичної культури, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, (м. Львів, Україна)

<https://orcid.org/0009-0008-3757-6704>